

*Theme of the issue “Architectural education – discourses of tradition and innovation”
Žurnalo numerio tema „Architektūros mokymas – tradicijų ir naujovių diskursai“*

DOKTORANTŪRA VGTU ARCHITEKTŪROS FAKULTETE: RAIDA IR KAITOS TENDENCIJOS EUROPOS KONTEKSTE

Eglė Navickienė

*Architektūros katedra, Vilniaus Gedimino technikos universitetas,
Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva
El. paštas egle.navickiene@vgtu.lt*

Įteikta 2013 09 03; priimta 2013 10 22

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama doktorantūros (aspirantūros) Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros fakultete, nepaisant jo kitosios institucinės priklausomybės, raida. Pagrindinis dėmesys skiriamas apgintų disertacijų mokslinių tyrimų kryptims ir pobūdžiui kaip sudėtinei architektūros mokslo daliai, jų raidą ir kaitos tendencijas siejant su procesais kitose šalyse. Apžvelgiamos šiam amžiui vykstančios aktualios dinamiškos permainos doktorantūros studijų sampratoje ir architektūros mokslo raidoje kaip architektūros doktorantūros studijų kaitą formuojančiuose veiksmuose. Naujų požiūrių kontekste įvertinamos doktorantūros studijų VGTU Architektūros fakultete pokyčių galimybės.

Reikšminiai žodžiai: architektūros doktorantūra; architektūros aspirantūra; architektūros mokslas; daktaro disertacija; VGTU Architektūros fakultetas.

Nuoroda į šį straipsnį: Navickienė, E. 2013. Doktorantūra VGTU Architektūros fakultete: raida ir kaitos tendencijos Europos kontekste, *Journal of Architecture and Urbanism* 37(4): 279–291.

Įvadas

Mokslų daktaro laipsnis atsirado viduramžių Europos universitetuose XIII a. ir tuomet tai reiškė leidimą dėstyti universitete, o ne gebėjimus ar pasiekimus mokslinėje veikloje. Mokslų daktaro laipsnis mokslinės patirties įrodymo statusą įgavo Wilhelm von Humboldt'o 1810 m. įkurtame pirmajame moderniaame mokslinius tyrimus vykdžiusiame Berlyno universitete; jis buvo suteikiamas po doktorantūros, kurios metu lankomi seminarai, parašoma disertacija ir egzaminuojama žodžiu, reikalaujant tyrimų originalumo ir kūrybiškumo. Netrukus naujoji doktorantūros ir mokslų daktaro samprata išplito Vokietijos universitetuose, kiek vėliau – Rusijos imperijoje, nuo 1860 m. – JAV, nuo XX a. pradžios daugelyje kitų pasaulio šalių (Park 2005). Lyginant su klasikinių mokslų doktorantūros istorine raida, architektūros disciplinos doktorantūra yra jaunesnis reiškinys. Tarybų Sąjungoje sąlyginis doktorantūros atitikmuo – aspirantūra pradėta 1934 m.

TSRS Architektūros akademijoje. Vakarų pasaulyje architektūros doktorantūra atsirado 7-ojo dešimtmečio pradžioje JAV, vėliau Didžiojoje Britanijoje, 8-ojo dešimtmečio pradžioje – Švedijoje ir kitose šalyse.

Tūkstantmečių sandūroje doktorantūros raidą išjudino doktorantūros tikslų, sampratos ir formų kaita integruojant ją į aukščiausią studijų pakopą. Pakitusią doktorantūros sampratą konceptualizuoja diskusijos konferencijose ar leidiniuose, nurodo teisiniai dokumentai ir realizuoja pastaruosius du dešimtmečius auganti doktorantūros studijų pobūdžio įvairovė, kuri būdinga ir architektūros aukštosioms mokykloms.

Lietuvoje doktorantūra architektūros srityje vystėsi netolygiai. Jos pradžia žymi pokario metai; apgintų disertacijų dinamika ir pasiskirstymas tarp tyrimo kryptų kito, o pobūdis pakluso galiojusiai politinei sistemai, mokslo klasifikacijai, sąlygoms institucijose ir kitoms aplinkybėms. Architektūros doktorantūros

Lietuvoje raida lig šiol Lietuvos mokslininkų nebuvo nagrinėta detaliau, ši tema paliesta tik prabėgomis ir tam tikrais urbanistikos mokslo ar architektūrologijos aspektais Z. Daunoros, A. Samalavičiaus, G. Stauskio darbuose.

Šiame straipsnyje keliamas dvilypis tikslas. Pirmose straipsnio dalyse aprašoma doktorantūros (aspirantūros) Vilniaus Gedimino technikos universiteto (toliau – VGTU) Architektūros fakultete, nepaisant jo kitosios institucinės priklausomybės, raida darant chronologinę 1990 m. takoskyrą. Nors straipsnyje nagrinėjama doktorantūros raida VGTU Architektūros fakultete, visgi nėra juo griežtai apsiribojama, stengiantis pateikti kuo platesnį, taip pat ir tarptautinį kontekstą. Ypač sudėtinga vienareikšmiškai priskirti tam tikrai institucijai tarybinio laikotarpio apgintas disertacijas; be to, istoriniai duomenys apie tarybinio laikotarpio architektūros aspirantūrą ir apgintas disertacijas yra išskrieję, neišsaugoti, nepaisant palyginti netolimos laiko distancijos. Dėl šių priežasčių apsispręsta šiame tekste aptarti tarybinio laikotarpio visose Lietuvos TSR ir TSRS mokslo bei studijų įstaigose Lietuvos architektų apgintas disertacijas. Pagrindiniai duomenys apie tarybinio periodu apgintų architektūros disertacijų autorius, pavadinimus, institucijas, kuriose jos rengtos ir apgintos ir t. t., surinkti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fonduose, duomenų bazių sistemos „Lietuvos mokslo potencialas“ Lietuvos mokslininkų (registruojamų pagal išduotus mokslo laipsnių diplomus) sąrašė (Lietuvos ... 2013), taip pat pateikti mokslininkų disertacijų bibliografinėse rodyklėse (Petrauskienė, Valantėlienė 1971; Railienė *et al.* 2010), mokslininkų bibliografinėse rodyklėse, memuaruose, pokalbiais ir kitais būdais. Paskutinėje straipsnio dalyje siekiama apžvelgti aktualias dinamiškas permainas tiek doktorantūros sampratoje bendrai, tiek konkrečiai architektūros srityje ir naujų požiūrių kontekste įvertinti doktorantūros studijų VGTU Architektūros fakultete pokyčių galimybes.

Pagrindinis dėmesys straipsnyje skiriamas apgintų disertacijų mokslinių tyrimų kryptims ir pobūdžiui, mažiau gilinantis į tiriamosios mokslinės veiklos (studijų) sudėtį, procesą ir jo organizavimą. Tarybinio laikotarpio architektūros mokslų daktaro ir vėlesnių metų habilituoto daktaro disertacijos nėra šio straipsnio objektas. Architektūros doktorantūros (aspirantūros) raida pristatoma teisiniais, dinamikos, tematikų ir pan. aspektais, ir tai galima nagrinėti tik to meto architektūros mokslo situacijos kontekste kaip sudėtinę architektūros mokslo raidos dalį. Architektūros doktorantūros raida ir kaitos tendencijos kontekstualizuojamos siejant su analogiška raida ir procesais Europos šalyse.

Lietuvos architektų aspirantūra iki 1990 m.

Architektūros studijų Lietuvoje ištakomis galime laikyti 1922 m. Lietuvos universiteto Technikos fakultete įkurtą Architektūros katedrą, vėliau išaugusią į keletą architektūrinio profilio katedrų, įėjusių į Statybos (1950–1971 m.) ar Architektūros (1946–1950 m. ir nuo 1971 m.) fakultetų sudėtį; padalinus Lietuvos universitetą, kelis kartus keitusį savo pavadinimą, 1950 m. jos priklausė Kauno politechnikos institutui (toliau – KPI), o nuo 1971 m. – Vilniaus inžineriniam statybos institutui (toliau – VISI) (Ziberkas 1998). Pirmaisiais veiklos dešimtmečiais iki pat 6-ojo dešimtmečio pradžios architektūros studentus rengusiose katedrose nedirbo nė vienas dėstytojas, turintis mokslo laipsnį, fakultete rengti disertacijų nebuvo galimybių. Visgi tarybinė okupacija, nepaisant politinių, ekonominių, ideologinių suvaržymų, architektūros mokslo plėtotės prasme atvėrė naujas galimybes.

TSRS iš Rusijos imperijos perėmė galias mokslinės tiriamosios veiklos ir mokslo laipsnių (iki revoliucijos vadintų magistro ir daktaro) teikimo tradicijas. Nuo 1934 m. Tarybų Sąjungoje naudoti mokslų kandidato (Vakarų šalių mokslų daktaro, *PhD* atitikmens) ir mokslų daktaro (habilituoto daktaro atitikmens) laipsniai. 1934 m. Maskvoje įkūrus TSRS Architektūros akademiją, kurioje koncentruota mokslinė tiriamoji veikla ir pradėtas architektų meistrų mokymas aspirantūros institute, Tarybų Sąjunga tapo architektūros mokslo laipsnius turinčių specialistų rengimo pradininke pasaulyje (Kosenkova, Samokhina 2007). Architektūros srities kaip tarybinės ideologijos prioriteto svarbą ir reikšmę atskleidžia ne tik anksčiau nei kitose valstybėse sutelktas dėmesys architektūros srities mokslininkams rengti, bet ir architektūros mokslo pozicija Aukščiausios atestacinės komisijos nustatytame „Mokslo darbuotojų specializacijų klasifikatoriuje“, su nedideliais pokyčiais Rusijos Federacijoje naudojamame lig šiol (Nomenklatura ... 2013): iš 25 mokslo sričių architektūrai skirta atskira mokslo sritis. Iki 1972 m. tai buvo „18.840. Architektūra“ ir „18.841. Rajoninis planavimas ir urbanistika“, nuo 1972 m. mokslo sritis įvardinta „18.00.00. Architektūra“ ir skaidoma į kryptis: „18.00.01. Architektūros teorija ir istorija (vėliau pridurta: istorinio-architektūrinio palikimo restauracija ir rekonstrukcija)“; „18.00.02. Gyvenamųjų ir visuomeninių pastatų ir įrenginių architektūra“; „18.00.04. Miestų statyba, rajoninis planavimas, landšafto architektūra, kaimo gyvenviečių planavimas“. Įdomu tai, kad kurį laiką egzistavo, tačiau nebuvo viešinama „18.00.03. Pramoninių pastatų ir įrenginių architektūra“. Architektūros mokslo išskyrimas ir koncentravimas vienoje mokslo srityje, negrupuojant

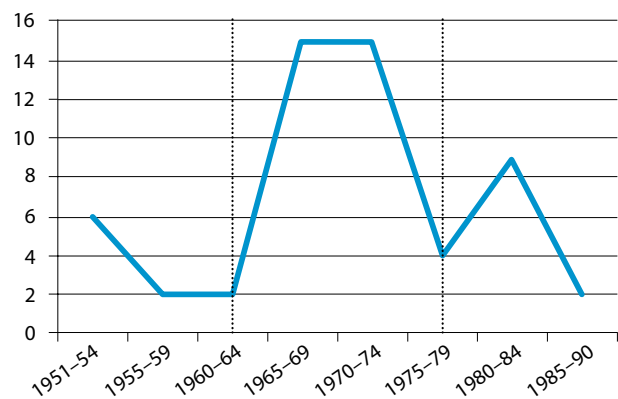
su daugiau ar mažiau giminingomis disciplinomis, yra unikalūs Europos šalių mokslo klasifikacijose. Tai padeda išlaikyti architektūros disciplinos identitetą visateisiškai išsaugant srities įvairialypumą.

Per tarybinį laikotarpį Lietuvos specialistai parengė ir apgynė daugiau kaip penkias dešimtis architektūros mokslų kandidatų ir 7 daktaro disertacijas. Kalbant tik apie sėkmingai apgintas disertacijas, Lietuvos mokslo institucijų stacionarioje arba neakivaizdinėje aspirantūroje parengta dauguma architektūros mokslų kandidato disertacijų, KPI (vėliau – VISI) daugiau nei Lietuvos statybos ir architektūros mokslinių tyrimų institute (toliau – LSAMTI). Visgi po aspirantūros Lietuvos institucijose ten pat apginta tik daugiau kaip pusė kandidatinių disertacijų, kitos apgintos TSRS centriniuose mokslo institutuose. Centrinų Tarybų Sąjungos mokslo institutų ir aukštųjų mokyklų aspirantūroje parašyta ir po jos apginta nedidelė dalis kandidatinių disertacijų. Didžiausią architektūros mokslo kandidatų būrį Lietuvoje tarybiniais metais išugdė prof. K. Šešelgis, prof. A. Lukošaitis ir prof. J. Baršauskas, po kelis – A. Jankevičienė, doc. F. Bielinskis, doc. S. Abramauskas ir prof. V. Stauskas.

Pokario metais aukštojo mokslo įstaigos, kurioms priklausė Architektūros fakultetas, neturėjo teisės priimti į aspirantūrą ir ginti disertacijas architektūros kandidatiniam laipsniui įgyti, tačiau jos buvo suinteresuotos, kad jose dirbtų kuo daugiau dėstytojų, turinčių mokslinius laipsnius; įgyti mokslo laipsnį buvo suinteresuoti ir dėstytojai (Šešelgis 2000: 199). Pirmieji architektūros problemas gvildenantys tyrėjai mokslo kandidatų disertacijas rengė ir gynė TSRS architektūros akademijoje Maskvoje, TSRS dailės akademijos I. Repino tapybos skulptūros ir architektūros institute, taip pat kaimyniniuose Baltarusijos J. V. Stalino vardo politechnikos institute Minske ir Latvijos valstybiniame universitete Rygoje: tai J. Peras (1951), E. Budreika (1952), A. Spelskis (1953), J. Baršauskas (1954), K. Šešelgis (1954), F. Bielinskis (menotyros srityje, 1954), A. Tauras (1956), A. Lukošaitis (1958). Daugumą jų disertacijas parengė minėtų institucijų aspirantūroje. Įdomu tai, kad kai kurie jų disertacijas parengė savarankiškai, nestudijuodami aspirantūroje ir neturėdami mokslinio vadovo (pvz., K. Šešelgis). Pirmieji architektūros mokslų kandidatai dirbo arba pedagogais aukštojo mokslo įstaigose, kuriose vyko architektūros studijos: KPI (vėliau – VISI) ir Lietuvos TSR valstybiniame dailės institute, arba užsiėmė mokslinė tiriamąja veikla LSAMTI, įkurtame 1956 m.

LSAMTI aspirantūra įsteigta 1957 m. (Vektaris 2003). 1962 m. KPI Architektūros (tuometinė Architektūros ir architektūrinio projektavimo) ir Urbanistikos (tuometinė Žemės ūkio statybos) ka-

tedros gavo teisę (tuo metu vadinta promocijomis) priimti į aspirantūrą ir ginti disertacijas mokslų kandidato laipsniui įgyti architektūros bei rajoninio planavimo ir urbanistikos srityse; vadovauti aspirantų tyrimų darbams pradėjo A. Lukošaitis ir K. Šešelgis (Abramauskas 1974: 78). 1963 m. pirmoji architektūros disertaciją Lietuvos institucijoje – KPI – apgynė Algė Regina Jankevičienė. Būtent architektūros mokykla, priklausiusi KPI, o nuo 1971 m. perkelta į VISI kaip Architektūros fakultetas, buvo pagrindinė architektūros mokslų kandidatų rengimo vieta Lietuvoje. Aspirantūra ir mokslo darbo gynimas Lietuvos institucijose reiškė paprastesnę eigą, greičiau sutvarkomus formalumus, taip pat galimybę rašyti disertaciją lietuvių kalba, taigi smarkiai išaugo apgintų kandidatinių disertacijų skaičius. Iš viso šiuo laikotarpiu KPI ir VISI apginta daugiau kaip dvi dešimtys architektūros srities disertacijų, ir šiuo kiekybės požiūriu tai buvo produktyviausias tarpsnis tarybinio periodu (1 pav.).

1 pav. Lietuvos specialistų apgintų architektūros mokslų kandidatinių disertacijų dinamika tarybinio laikotarpio. Vertikalės žymi teisės ne tik priimti į aspirantūrą, bet ir ginti disertacijas architektūros kandidatiniam laipsniui įgyti Lietuvos institucijose periodą (autorės grafikas)

Fig. 1. Dynamics of scientific degrees of candidate of architectural sciences obtained by Lithuanian architects during the Soviet times. Vertical lines define the period when Lithuanian institutions had rights both for training of aspirants and defense of their dissertations (chart by the author)

Nuo 1976 m. Lietuvos architektai disertacijas vėl galėjo ginti tik centriniuose TSRS mokslo institutuose, suformuotuose išskaidžius TSRS architektūros akademiją 1963 m.: Meno istorijos institute, Centriname miestų statybos mokslo tyrimų ir projektavimo institute, Maskvos architektūros institute, Centriname architektūros teorijos ir istorijos mokslo tyrimų institute, Leningrado inžineriniame statybos institute, taip pat TSRS dailės akademijos I. Repino tapybos, skulptūros ir architektūros institute Leningrade. Ne visos

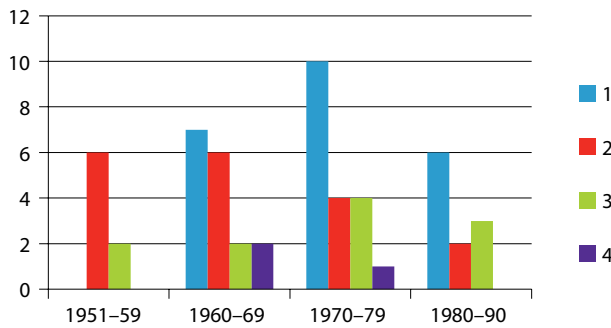
disertacijos rengiamos minėtų centrinių TSRS mokslo institutų aspirantūroje, dauguma jų parengtos aspirantūroje VISI. Dėl sudėtingesnio gynimo proceso, aukštesnių reikalavimų mokslinei kokybei ir kalbos barjero nuo 8-ojo dešimtmečio vidurio smarkiai sumažėjo sėkmingai apgintų mokslo kandidatų disertacijų skaičius (1 pav.), nors priimtų į architektūros srities aspirantūrą asmenų nemažėjo, o LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija skatino šį skaičių didinti, nes aukštosiose mokyklose architektūros šakoje mokslų kandidatai nesudarė trečdaliao pedagogų ir mokslininkų skaičiaus (Dėl aukštųjų ... 1973).

Tarybiniu laikotarpiu Lietuvos specialistų apgintų architektūros mokslo kandidato disertacijų pobūdis atspindėjo bendrą to meto architektūros srities mokslinių tyrimų situaciją, kurios specifika lėmė tiek globalios, tiek formalios ir ideologinės priežastys. Nagrinėjamu laikotarpiu pažangos siekiančios modernizacijos apimtame pasaulyje sureikšmintos profesinės kompetencijos, vyravo specializuotų, neišėinančių už disciplinos ribų mokslinių tyrimų samprata, kurioje tyrimų konkretumas ir gylis dominavo prieš požiūrio plotį. Architektūros disciplinos uždaramą ir autonomišką mokslinių tyrimų pobūdį lėmė Tarybų Sąjungos mokslinės veiklos klasifikacijoje taikomas architektūros tyrimų koncentravimas atskiroje mokslo srityje, negrupuojant su kitomis giminingomis mokslo sritimis. Klasifikatorius nurodė architektūros tyrimų aprėptį ir kryptis; architektūros disciplinos ribas, neretai ir jos krypties ribas buvo vengiama peržengti. Tad architektūros mokslų kandidatų disertacijos pasižymėjo monodiscipliniškumu, siaura specializacija; sąsajų nei su gretimomis humanitarinėmis, socialinėmis, techninėmis disciplinomis, nei su kitų kūrybinių profesijų žinija praktiškai nebuvo; disertacijas gynė tik architektūros profesijos atstovai. Besikuriančios disciplinos „grynumas“ suformavo jos intelektualinę identitetą, jai būdingus tyrimo metodus ir problematiką. Kitas svarbus architektūros mokslinių tyrimų aspektas buvo jų taikomasis pobūdis, glaudi sąsaja su praktikos procesais; empirinės studijos dominavo prieš teorines. Viena vertus, tai tarybinėje ideologijoje akcentuojamo mokslinių tyrimų pritaikomumo praktikoje rezultatas, kita vertus, fundamentinių, teorinių tyrimų patirties stokos, kompensuojamos praktine žinija, besiformuojančioje akademinėje disciplinoje padarinys. Ši patirtis yra savita, lyginant su pradiniu architektūros tyrimų, skirtų ne tik moksliniam laipsniui gauti, etapu kitoje šalyse. Vakarų Europos šalyse ir JAV akademinė architektūrologijos disciplina formavosi perimdama gilesnę tradiciją pasižyminčių disciplinų, tokių kaip socialinių ir ypač humanitarinių mokslų, patirtį, te-

orines platformas ir metodologiją, kurios tik iš dalies atitiko architektūros praktinę prigimtį ir tyrimų pobūdį (Dunin-Woyseth, Nilsson 2011: 82–83). Ypač anglakalbėse šalyse architektūros doktorantūros studijų programos kooperuotos su kitų teorinių disciplinų, tokių kaip istorija, menotyra, antropologija, sociologija ir pan., programomis; disciplina formuota kaip integrali, įvairių disciplinų patirčių, įgūdžių, metodų, koncepcijų samplaika teorinių tyrimų kryptimis: istorijos, teorijos ir kritikos; į doktorantūrą priimti ne tik architekto išsilavinimą turintys asmenys (Dunin-Woyseth 2005: 151–152).

Iš tarybiniu laikotarpiu apgintų architektūros mokslų kandidatų disertacijų išsiskiria pačios pirmosios disertacijos. Pirmieji Lietuvos architektūros mokslų kandidatai, apsigynę 6-ajame dešimtmetyje, mokslinio darbo ėmėsi būdami patyrę projektuotojai, pedagogai. Ir nors disertacijų tematika kryptingai netesė jų darbų, ši veikla vainikavo profesinę ir įtvirtino pedagoginę karjerą. Disertacijose nagrinėti tam tikro labai apibendrinto tipo (sekcijinės gyvenamosios, daugiaaukštės gyvenamosios, mažaukštės statybos; sanatorijų, mokyklų) pastatų projektavimo principai ar liaudies architektūros tradicijos; darbai atstovavo praktinei žinijai, kuri buvo pagrindas akademinėi disciplinai formuoti. Aprašyta analogiška situacija Švedijoje, kurioje pirmosios architektūros srities disertacijos dėl santykio su tyrimo objektu ir kalba labiau sietinos su profesine informacija nei su mokslininko paskata siekti platesnės akademinės komunikacijos, ypač dėl to, kad šių disertantų moksliniai vadovai buvo pripažinti profesionalai (Dunin-Woyseth, Nilsson 2011). Pirmieji disertantai Lietuvoje turėjo galimybę perimti patirtį iš kaimyninių tarybinių respublikų mokslininkų.

Skaičiuojant sėkmingai apgintas kandidatines disertacijas pagal atstovavimą „Mokslo darbuotojų specializacijų klasifikatoriuje“ nurodytoms architektūros mokslo srities „18.00.00. Architektūra“ kryptims, galiojusioms nuo 1972 m., ir žvelgiant į darbų tematiką iki 1972 m., akivaizdu, kad tarybiniu laikotarpiu disertacijų, skirtų urbanistikos ir rajoninio planavimo tyrimams („18.00.04. Miestų statyba, rajoninis planavimas, landšafto architektūra, kaimo gyvenviečių planavimas“), apginta daugiau nei istorijos, teorijos ir urbanistinio, architektūros ar liaudies paveldo („18.00.01. Architektūros teorija ir istorija, istorinio-architektūrinio palikimo restauracija ir rekonstrukcija“) bei architektūros („18.00.02. Gyvenamųjų ir visuomeninių pastatų ir įrenginių architektūra“) tematika; ypač nedaug pramonės architektūros sričiai („18.00.03. Pramoninių pastatų ir įrenginių architektūra“) skirtų darbų (2 pav.). Architektūros kandidato disertacijose nagrinėjama tematika dažniausiai atitiko kryptį, kuriai priklausė.

2 pav. Lietuvos specialistų sėkmingai apgintų architektūros mokslų kandidatinių disertacijų pasiskirstymas tarp architektūros mokslo krypčių ir kaitos dinamika tarybiniu laikotarpiu: 1 – urbanistika ir rajoninis planavimas; 2 – architektūra; 3 – istorija, teorija ir urbanistinis, architektūros ir liaudies paveldas; 4 – pramonės architektūra (autorės grafikas)

Fig. 2. Distribution of research fields and its dynamics in dissertations for the scientific degree of candidate of architectural sciences defended by Lithuanian architects during the Soviet times: 1 – urban design and regional planning; 2 – architecture; 3 – history, theory and urban, architectural, vernacular heritage; 4 – industrial architecture (chart by the author)

Temas disertacijoms pasirinkdavo pats disertantas arba ją skirdavo mokslinis vadovas. Pasitaikydavo, kad disertanto nagrinėjamos problemos neatitiko katedros ir vadovo mokslinių interesų lauko, mat vadovo (katedros) parinkimas kai kuriais atvejais būdavo nulemtas formalių priežasčių (Šešelgis 2000: 203).

Architektūros krypties kandidatinių disertacijų moksliniai tyrimai, dominavę pirmajame dešimtmetyje, ilgainiui kiekybe nusileido darbams urbanistinėmis temomis. Architektūros krypties mokslinių tyrimų objektas dažniausiai buvo apibrėžiamas tipologiniu aspektu – tam tikro tipo (pagal funkcinę paskirtį, retesniais atvejais – padėtį ar reikšmę) statinių projektavimo metodų, principų ir tendencijų nagrinėjimas; toks objekto apibrėžimas vyravo tarybinio laikotarpio dešimtmečiais visų Rytų bloko šalių architektūriniuose tyrimuose. Šalia dominuojančios tipologinės krypties pažymėtinos kandidatinės disertacijos, skirtos architektūros ir monumentaliosios dailės sąveikos problemoms.

Urbanistinių temų aspirantų moksliniuose tyrimuose gausą ir vyravimą nuo 7-ojo dešimtmečio pabaigos lėmė intensyvūs urbanizacijos procesai ne tik Lietuvoje, o ir visoje Tarybų Sąjungoje, atitinkamai paskirstę valstybinių ir mokslo institucijų prioritetus. Reikia pripažinti, kad ne mažiau svarus tapo vizionieriškos asmenybės – prof. K. Šešelgio – veiksnys: savo ir suburto kolektyvo įdirbiu K. Šešelgis sukūrė stiprią urbanistikos (kaip studijų šakos ir mokslinių tyrimų krypties) mokyklą Lietuvoje. Nors dauguma architektūros mokslų aspirantų dirbo pavieniui, men-

kai telkiant keleto tyrėjų jėgas kryptingiems moksliniams tyrimams, K. Šešelgis aspirantų veiklą išnaudojo kaip mokslinį potencialą gvildenant kompleksines problemas, tokias kaip vieningos Lietuvos teritorijos apgyvendinimo sistemos, kurioms reikėjo daug darbo renkant ir apibendrinant medžiagą (Šešelgis 2000: 201–203; Abramauskas 1974: 78). Be Lietuvos teritorijos apgyvendinimo ir planavimo problemų, nagrinėti miestų ir miestelių planinės-erdvinės struktūros vystymo, zonavimo ar rekonstrukcijos; rekreacijai skirtų teritorijų planavimo ir kurortų architektūrinio-urbanistinio organizavimo; landšaftinės struktūros organizavimo bei urbanistinių zonų apželdinimo klausimai.

Tarybiniu laikotarpiu bene tolygiausiai daugumą kas penkta kandidatinė disertacija skirta architektūros istorijos, teorijos ar urbanistinio, architektūros, liaudies paveldo temoms. Jose tirti tam tikri architektūros istorijos tarpsniai, tipologinės grupės, konkretūs architektūriniai kompleksai, nagrinėta liaudies architektūra, vystyta architektūrinio ar kraštovaizdžio paveldo apsaugos samprata.

Tarybinio laikotarpio darbų, skirtų moksliniam laipsniui gauti architektūros srityje, reikšmė negali būti perversinta. Po ilgų pertraukos išvystyto masto ir kompleksiško architektūros profesinės studijos papildytos nuolatine įvairialype mokslinė tiriamąja veikla. Pokario Lietuvoje, praradusioje architektūros tyrimų tradiciją ir neturėjusioje šios srities specialistų, disertacijos ne tik suteikė kvalifikaciją mokslininkams, pagrindė tolesnę mokslinę veiklą Lietuvos akademine ir mokslinių tyrimų institucijose, bet ir formavo architektūros discipliną. Autonomiškos, savitos akademinės disciplinos metmenis ir kryptis diktavo tuo metu Tarybų Sąjungoje galiojusi mokslų nomenklatura, jos monodisciplinišką, empirišką pobūdį veikė bendros mokslo raidos tendencijos, o pritaikomumą praktikai, tipologinį tyrimų objektą ir urbanistikos bei teritorijų planavimo mokslinių krypčių prioritetą lėmė valstybės paskata ir susiklosčiusi patirtis.

Doktorantūra VGTU Architektūros fakultete nuo 1990 m.

Atgavus nepriklausomybę 1990 m. Lietuvos Respublikos aukštosios mokyklos tęsė akademinę veiklą keisdamos studijų struktūrą ir mokslinės tiriamosios veiklos pobūdį pagal Europoje vyravusias tendencijas. Naujus doktorantūros metmenis nurodo 1992 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos nutarimas Nr. 739 „Dėl doktorantūros steigimo mokslo ir studijų institucijose“ (Dėl doktorantūros... 1992). Šiuo nutarimu patvirtinta mokslo sričių ir krypčių klasifikacija, kurioje išlaikyta analogiška architektūros mokslo disciplinos reikšmė kaip tarybiniais metais galiojusiam „Mokslo

darbuotojų specializacijų klasifikatoriuje“: architektūrai (3A) suteiktas mokslo krypties statusas, ją priskiriant humanitariniams mokslams (H000). 1993 m. kovo 17 d. nutarimu Nr. 175 „Dėl mokslo ir studijų institucijų, kurioms suteikiama teisė teikti daktaro mokslo laipsnį, sąrašo dalinio pakeitimo“ (Dėl mokslo ... 1993) patvirtinta, kad teisė teikti architektūros krypties daktaro mokslo laipsnį suteikta Vilniaus technikos universitetui (toliau – VTU), Vilniaus dailės akademijai (toliau – VDA) bei Architektūros ir statybos institutui (toliau – ASI).

1998 m. sausio 9 d. LR švietimo ir mokslo ministerijos įsakymu Nr. 30 „Dėl mokslo sričių, kryptių ir šakų klasifikacijos“ (Dėl mokslo ... 1998) mokslų klasifikacija pakeista pagal Europos Sąjungos Komisijos rekomendacijas. Architektūros, kaip mokslo disciplinos, reikšmė smarkiai sumenkinta, ją iš savarankiškos krypties perkeliama į menotyros krypties (03 H) šaką, suporuotą su skulptūra (H 312). Architektūros disciplinos priskyrimas menotyros sričiai mokslinių tyrimų kryptį kreipia link klasikinės teorinių humanitarinių disciplinų triados: istorijos, teorijos ir kritikos aspektų, jos meninės prigimties akcentavimo. Skulptūros ir architektūros disciplinų sujungimas nepasiteisino: tiek skulptūros, tiek architektūros tyrimo objektas – apimtinių objektų plastika ir jų suvokimas, tačiau tuo sričių bendrumas ir baigiasi; grupavimo dirbtinumą įrodo šakos doktorantūros darbų tematikos, išlaikiusios atskirtį: tarpdalykinių disertacijų, kuriose visapusiškai įsigilinta į abi šios mokslo šakos apimamas sritis, per pusantro dešimtmečio beveik nebuvo. Naujoji mokslo klasifikacija išardė ne tik ligtolinį architektūros mokslo disciplinos autonomiškumą, bet ir vienovę, kai visi darbai, sietini su tradiciškai susiklosčiusia plačiąja architektūros samprata: pastatų ir jų interjerų architektūra, urbanistika, teritorijų planavimu, kraštovaizdžio architektūra, taip pat jų paveldo tyrimais, koncentravosi tos pačios mokslo krypties studijose. Įsigaliojusi mokslo klasifikacija išskaidė įvairialypius su plačiąja architektūros samprata sietinus mokslo darbus, atliekamus skirtingose institucijose, į keletą mokslo sričių ir kryptių: šalia dominuojančios humanitarinių mokslų menotyros krypties skulptūros ir architektūros šakos (H 312), moksliniai darbai priskiriami technologijos mokslų statybos inžinerijos (02 T) bei aplinkos inžinerijos ir kraštovarkos (04 T) kryptims; taip pat menkai atstovaujama socialinių mokslų sociologijos krypties (05S) miesto ir krašto planavimo (S240) šakai. 2012 m. spalio 16 d. LR švietimo ir mokslo ministerijos įsakymu Nr. V-1457 „Dėl mokslo kryptių patvirtinimo“ (Dėl mokslo ... 2012) patvirtintos tik mokslo kryptys nenurodant šakų. Šiuo metu rengiama nauja mokslo kryptių ir šakų klasifikacija yra labai aktuali dėl atsirandančių

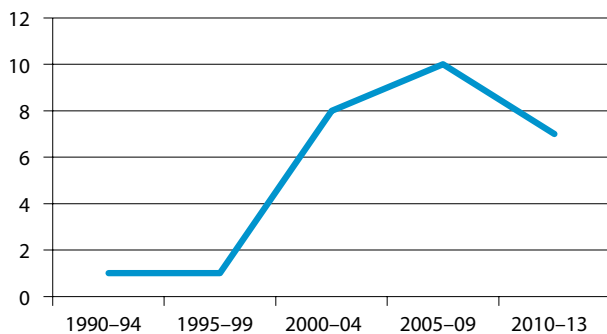
naujų intensyviai besivystančių mokslinių tyrimų tematikų, kurios dažnai yra tarpdalykinio pobūdžio. Rengiamas projektas žada daug permainių ir įvairovės su architektūra susijusių mokslo šakų įvardinimo ir priskyrimo mokslo kryptims požiūriu.

Mokslo ir studijų institucijos, kurioms suteikiama teisė teikti daktaro mokslo laipsnį humanitarinių mokslų menotyros krypties skulptūros ir architektūros šakoje (H 312), kito: nuo 1999 m. patvirtinti VGTU ir VDA (Dėl Lietuvos ... 1999); nuo 2003 m. – Kauno technologijos universiteto (toliau – KTU) ASI su Vytauto Didžiojo universitetu (toliau – VDU) bei Kultūros, filosofijos ir meno institutas (toliau – KFMI) su VDA (Dėl doktorantūros ... 2003); nuo 2004 m. – KTU ASI su VDU, KFMI su VDA ir VGTU (Dėl Lietuvos ... 2004). 2009 m. priėmus Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą ir 2011 m. naujai patvirtinus mokslo kryptis ir šakas, suteikiama teisė teikti daktaro mokslo laipsnį humanitarinių mokslų menotyros krypties studijose šiose aukštojo mokslo ir tyrimų institucijose: nuo 2011 m. – KTU ir VGTU su Klaipėdos universitetu (Dėl doktorantūros ... 2011), po kelių dienų prijungus VDA su Lietuvos kultūros tyrimų institutu ir VDU su Vilniaus pedagoginiu universitetu (2013 m. pervadintu Lietuvos edukologijos universitetu) (Dėl Švietimo ... 2011). Mokslo ir studijų institucijų, kurioms suteikiama teisė teikti daktaro laipsnį architektūros istorijos, teorijos ir kritikos temomis, sudėtis kito daugiau dėl formalių priežasčių, jungiant pajėgas reikalavimams šiai teisei gauti tenkinti negu doktorantūros studijų kritinei masei telkti ar kryptingai tyrimų specifikai vystyti.

Atskirai reikėtų paminėti meno doktorantūros raidą Lietuvoje. 2000 m. meno aspirantūra įteisinta Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymu (Lietuvos 2000), meno aspirantūros nuostatai tvirtinti 2002 m. ir vėliau tikslinti, 2010 m. pervadinant į meno doktorantūrą. Meno aspirantūra (doktorantūra) vykdoma Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje nuo 2000 m. ir Vilniaus Dailės akademijoje nuo 2002 m.; meno aspirantūra (doktorantūra) architektūros srityje vykdyta nebuvo.

Kadangi šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas doktorantūros studijų VTU (VGTU) Architektūros fakultete raidai, doktorantūros kitose Lietuvos mokslo ir studijų institucijose raida nedetaliauojama. VTU (VGTU) Architektūros fakultete parengta ir apginta daugiausia su architektūros sritimi sietinų mokslo disertacijų nepriklausomoje Lietuvoje. Visgi nutrūkus tarybinių metų architektūros mokslo kandidatų rengimo procesui, prireikė keleto metų naujo tipo doktorantūrai vėl įsibėgėti. Pirmaisiais nepriklausomybės metais visuomenės pertvarka buvo nepalanki doktorantūros studijoms, ir, nors doktorantų

VTU Architektūros fakultete netrūko, per keletą metų, kol galiojo mokslo sričių ir krypčių klasifikacija, kurioje architektūrai (3A) suteiktas mokslo krypties statusas, jame apsigynė vienintelis architektūros mokslų krypties daktaras. Vėliau architektūros srities disertacijos rengtos humanitarinių mokslų menotyros krypties skulptūros ir architektūros šakos studijose. Tai tapo stabilia sėkminga fakulteto veikla. Iš viso nuo 1990 m. VTU (VGTU) parengtos ir apgintos 27 mokslo disertacijos, įskaitant VGTU AF parengtas disertacijas, apgintas kitose institucijose bendru susitarimu, kol VGTU trumpam buvo netekęs teisės teikti humanitarinių mokslų menotyros krypties daktaro mokslo laipsnį (3 pav.); daugiausia daktarų išugdė prof. R. Buivydas; po keletą – prof. J. Vanagas ir prof. Z. Daunora.

3 pav. VTU (VGTU) Architektūros fakultete parengtų ir apgintų daktaro disertacijų dinamika nuo 1990 m. (autorės grafikas)
Fig. 3. Dynamics of doctoral dissertations prepared and defended at the Faculty of Architecture, VTU (VGTU) since 1990 (chart by the author)

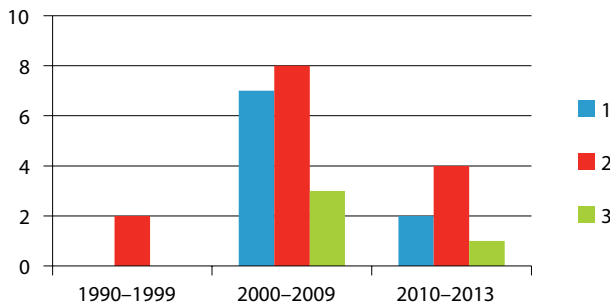
Po sąstingio periodo paskutiniame XX a. dešimtmetyje vėl aktyviai rengiamos ir sėkmingai ginamos su architektūros sritimi susijusios disertacijos skyrėsi nuo tarybiniu laikotarpiu Lietuvos specialistų apgintų architektūros mokslų kandidato disertacijų tyrimų pobūdžiu ir kryptimis daugiausia dėl bendrųjų mokslinių tyrimų prioritetų slinkties ir mokslo klasifikatoriaus diktuojamų sąlygų. Bendrosios europinės mokslinės veiklos raidos tendencijos amžių sandūroje apėmė žiniomis ir moksline veikla grįstos visuomenės įtvirtinimą, bendros mokslinių tyrimų erdvės kūrimą, inovacijų plėtrą. Dinamiškas ir neretai sunkiai prognozuojamas visuomenės ir technologijų vystymasis reikalauja novatoriškų sprendimo būdų paieškų pasitelkiant holistinį požiūrį (Kriščiūnas *et al.* 2008). Architektūrologijoje, kaip ir kitose šiuolaikinio mokslo srityse, tai tendencija tolti nuo siauro telkiamo specializuoto tyrimo („gylis“ dimensija) link probleminio tyrimo į praktiką orientuotais aspektais, remiantis platesniu holistiniu požiūriu („pločio“ dimensija), tai

kuria tarpdalykinių ar daugiadalykinių tyrimų kokybę laiko tėkmėje („ilgio“ dimensija) (Jenkins *et al.* 2004). Minėti veiksniai architektūros srities mokslinius tyrimus, tarp jų ir doktorantūros, skatino išeiti iš apibrėžtų architektūros disciplinos rėmų naudojantis giminingų tiek humanitarinių sričių – kultūrologijos, istorijos, filosofijos ir paveldosaugos, tiek technologijos – statybos ir aplinkos inžinerijos, kraštotvarkos, tiek sociologijos mokslų žiniomis ir patyrimu.

Architektūros disciplinos įtraukimas į humanitarinių mokslų menotyros kryptį 1998 m. lėmė savitą architektūrologinę traktuotę pasitelkiant kitų humanitarinių disciplinų žinias ir patirtį, tyrimus vystant fundamentalių žinių paieškos kryptimis klasikiniiais metodologiniais principais. Architektūrologijos objektui imta kryptingiau taikyti humanitarinių teorinių disciplinų triadą: istorija, teorija ir kiek vėliau įtraukta kritika, kuri pasižymi glaudžiausiu santykiu su praktika (*history, theory and criticism* akronimu HTC). Visgi pati humanitarinių mokslų prigimtis – tirti, sisteminti ir vertinti žmonijos paliktus liudijimus – kartu formuoja ir tam tikrus dinamiškai besivystančią discipliną ribojančius ypatumus: humanitarikai įprastus tradicinius istorijos ir dabarties būklės tyrimus, daugiau orientuotus į įvykusių faktų nagrinėjimą nei į pažangą, ateities konstravimą ir inovacijas, įskaitant ir technologines (Yankovskaya 2013); nežymų atitolimą nuo profesijai aktualių praktinių problemų; nedėkingą atskirtį nuo humanitarinių, technologinių ir socialinių mokslų paribyje atsidūrusių urbanistinio ir teritorijų planavimo – platesnes teritorijas nagrinėjančių architektūros srities sudėtinių dalių – mokslinių tyrimų.

Nepriklausomybės metais VTU (VGTU) Architektūros fakultete parengtose mokslų daktaro disertacijose nagrinėtos temos dažnai tiesmukai nebeatstovauja vienai iš tradiciškai susiklosčiusių architektūros disciplinos sudėtinių dalių: pastatų architektūros, interjero, urbanistikos, teritorijų planavimo, kraštovaizdžio architektūros, šių sričių paveldo tyrimams taip, kaip atstovavo tarybiniu periodu. Tiriama objektai neretai peržengia šių sudėtinių dalių ribas ar jas tarpusavyje jungia įvairiais lygmenimis; taip pat ryškūs tarpdalykinių kontekstų elementai. Todėl disertacijose nagrinėjamos temos skirstomos į urbanistinės, architektūrinės krypties ir paveldo apsaugos tyrimus daugiau pagal dominuojančią kryptį nei vienareikšmiškai (4 pav.).

Atgavus nepriklausomybę VTU (VGTU) Architektūros fakultete rengiamose daktaro disertacijose architektūrinė kryptis pasirenkama dažniausiai. Jose nagrinėjami architektūrinių formų kūrimo problematika, idėjų raiška, stilistinės kryptys, medžiagiškumo, tektoniškumo aspektai. Menotyrinėse urbanistikos krypties disertacijose tiriama apima miesto

4 pav. Mokslinių tyrimų kryptys VTU (VGTU) Architektūros fakultete parengtose ir sėkmingai apgintose mokslų daktaro disertacijose nuo 1990 m.: 1 – urbanistika; 2 – architektūra; 3 – urbanistinis, architektūros ir kraštovaizdžio architektūros paveldas (autorės grafikas)

Fig. 4. Distribution of research fields and its dynamics in doctoral dissertations prepared and defended at the Faculty of Architecture, VTU (VGTU) since 1990: 1 – urban design; 2 – architecture; 3 – heritage of urban, architectural, landscape architecture (chart by the author)

teritorijas ir erdvinius struktūrinius, funkcinius, taip pat socialinius, kultūrinius jų aspektus. Nedidelėje dalyje disertacijų nagrinėjama architektūros, urbanistikos ir kraštovaizdžio architektūros objektų istorinė raida ir jų paveldo apsaugos principai. Disertacijose daugiau ar mažiau pateikiami tarpdalykinio konteksto elementai, kuriais nusakomas ir vertinamas tiriamas objektas kitų, gretimų disciplinų požiūriu, taip pat remiantis minėtais elementais jis kontekstualizuojamas bendrojoje mokslinių tyrimų erdvėje. Architektūrinės krypties disertacijose pasitelkiamas kultūrologinis, paveldo apsaugos, filosofinis, psichologinis, dailėtyrinis požiūris; urbanistinės krypties disertacijose dažniau pasitaiko sociologinis, kultūrologinis, paveldo apsaugos, teisinis dėmuo; urbanistikos, architektūros, kraštovaizdžio architektūros paveldo problematika disertacijose tiriama ir teisiniu, istoriniu, kultūrologiniu, socialiniu aspektais.

Apibendrintai lyginant tyrimų objektą, metodiką ir tikslus doktorantūros darbuose tarybiniu ir nepriklausomybės periodais, akivaizdu, kad pastaruoju metu ėmė vyrauti daugiau probleminė nei tipologiškai apibrėžta tyrimo kryptis; tyrimo „pločio“ dimensija tapo svarbesnė nei „gylis“ dimensija. Fundamentalus supratimo, idėjų, žinių paieška teoriniais pažintiniais tyrimais įgavo didesnę svarbą nei galimas šių žinių panaudojimas taikomaisiais tyrimais, susietais su aktualia problematika profesinėje veikloje ir praktinėje žiniijoje. Architektūros mokslo pobūdžio kaitos nuo daugiau į profesiją orientuotą praktinio taikomojo pobūdžio link teorinių fundamentinių tyrimų tendencija akivaizdi ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos šalyse XX a. antrojoje pusėje (Dunin-Woyseth, Nilsson 2011; Evaluation ... 2006). P. Jenkins šį procesą mato plačiau,

kaip architektūros žinijos, orientuotos į profesionalumą, kaupimą nuo XIX a. antrosios pusės ir akademiškumo dominavimą architektūros žiniijoje nuo XX a. antrosios pusės (Jenkins 2008). Tendencijas architektūros moksle ir žiniijoje galima sieti ir su architektūrinės kūrybos metodo kaitos tendencijomis: modernizmo epochoje sureikšmintą meninės formos paieška kaip atspirtis kūrybai XX a. antrojoje pusėje pakito į projektavimo kaip tyrimo, sistemingai renkant ir metodiškai apdorojant informaciją, procesą, kai dėmesys nuo estetikos raiškos perkeltas į darnų, pagrįstą, socialiai atsakingai siektą architektūrinį rezultatą; atitinkamai teikti prioritetai kūrybos metodams architektūros studijose (Weiner 2007).

Architektūros mokslo padėtis valstybiniame mokslo klasifikatoriuje lemia tam tikras specifines architektūros doktorantūros tyrimų kryptis ir būdus. Architektūros kaip autonomiškos mokslo krypties išskyrimas Tarybų Sąjungoje ir atitinkamai tarybinėje Lietuvoje, taip sėkmingai suformuojant lokalaus architektūros mokslo identitetą, Europos šalyse buvo ir yra unikalūs reiškinys. Savo prigimtimi architektūros mokslas yra tarpdalykinis, įvairialypis, jo tyrimų laukas siejasi su skirtingomis sritimis, tad dėsninga, kad jo padėtis Europos šalių mokslo klasifikatoriuose įvairuoja tarp technologinių ir humanitarinių mokslų. Europos valstybių klasifikatoriuose dažnesnis architektūros priskyrimas technologiniams mokslams kaip atskira kryptis (Vokietijoje, Austrijoje, Suomijoje, Ispanijoje, Lenkijoje) arba grupuojant: kaip atskira kryptis kartu su miestų inžinerija (Italijoje), inžinerinių mokslų kryptyje kartu su inžinerija (Šveicarijoje); gamtos ir inžinerijos mokslų inžinerijos, apdirbamosios pramonės ir statybos kryptyje atskira šaka (Estijoje). Kitose Europos šalyse architektūra priskiriama humanitariniams mokslams: kaip atskira kryptis (Rumunijoje) arba kaip šaka menotyros kryptyje (Švedijoje, Latvijoje), kaip bendra kryptis kartu su archeologija ir kultūros istorija (Graikijoje). Didžiojoje Britanijoje architektūra priskirta kelioms humanitarinių ir socialinių mokslų kryptims pasirinktinai. Minėtų šalių atstovai teigia, kad architektūros mokslo padėtis tiek technologiniuose, tiek humanitariniuose moksluose tendencingai lemia mokslinių tyrimų vystymo kryptis, finansavimo skirstymą, mokslininkų publikacijų ir darbų vertinimą, ypač mokslų, su kuriais grupuojama disciplina, atstovams steigiant ir vertinant doktorantūros programas, dalyvaujant doktorantų rengimo procese. Neretai pasitaikantis architektūros mokslo ir architektūros studijų priskyrimas skirtingoms sritims (pvz., humanitariniai mokslai ir inžinerinės studijos) įneša papildomos painiavos. Tarptautinio forumo, skirto doktorantūrai

Europoje „Archidoctor Universalis: Future of Research in European Architectural Education“ (Ryga, 2013 m. kovo mėn. 12–14 d.), metu reziumuota, kad Europos šalių mokslo klasifikatorių koduojamus tyrimų ribotumą ir finansavimo, vertinimo suvaržymus išspręstų architektūros mokslo autonomiškumo įtvirtinimas, procesą inicijuojant per Europos architektūros aukštojo mokslo asociaciją (EAAE), bet ši siekiamybė kol kas yra utopinė.

Tarptautinės architektūros srities doktorantūros kaitos tendencijos

Naujausias tendencijas ir perspektyvas architektūros doktorantūros studijose būtina vertinti doktorantūros sampratos permainų Europoje kontekste, ypatingą pagreitį įgavusių šio amžiaus metais. 2003 m. Berlyno komunikatu doktorantūra pripažinta trečiąja studijų pakopa ir taip doktorantūros studijos tapo Bolonijos proceso, kurio tikslas – padidinti Europos aukštojo mokslo tarptautinį konkurencingumą, objektu. Šiuo žingsniu siekiama susieti Europos aukštojo mokslo erdvę su Europos mokslinių tyrimų erdve ir sustiprinti pagrindą žinių visuomenei formuoti. Doktorantūros studijų plėtotėje akcentuoti tarpdalykiškumas, tyrimų kokybė, tarptautinis judumas ir institucinė kooperacija (Realising ... 2003). 2004 m. Dublino aprašuose tikslinamos doktorantūros studijų metu privalomos įgyti savo srities žinios ir išsiugdyti reikiami gebėjimai (Shared ... 2004), taip siekiama suvienyti kvalifikacinius reikalavimus įvairių šalių ir sričių mokslo daktarams, kartu atveriant galimybes naujoms doktorantūros formoms. Vėlesnių Europos komisijos, Europos universitetų asociacijos ir Bolonijos proceso dokumentų nuostatose ryškėja šios doktorantūros studijų tobulinimo kryptys: universitetų pasirengimas suteikti aukštos klasės tyrimų aplinką; doktorantūros programų įvairovė (įtvirtinant ir profesinę doktorantūrą); kritinės tyrėjų masės telkimas doktorantūros procese ir doktorantūros mokyklų steigimas; doktorantūros įtvirtinimas trišale sutartimi ir šių įsipareigojimų vykdymas; tyrėjų mobilumas ir tarptautinis bendradarbiavimas; tarpdalykinio mąstymo ir perkeliamųjų gebėjimų ugdymo bei platesnės nei akademinė kompetencijos įgijimo skatinimas; reagavimas į verslo sektoriaus keliamus reikalavimus tyrėjams (Kriščiūnas *et al.* 2008).

Svarstant architektūros doktorantūros permainų Europoje tobulinimo kryptis, bene daugiausia dėmesio skiriama naujoms doktorantūros formoms architektūroje įtvirtinti, kurios kūrybinių profesijų (meno, dizaino, architektūros, kraštovaizdžio architektūros, urbanistikos) srityse atitiktų profesinės doktorantūros sampratą. Naujosios doktorantūros formos įvardina-

mos tyrimu projektuojant: *research by design, practice-based* ar *practice-led research*, Lietuvoje šiuo metu prigijęs meno doktorantūros terminas. Diskusiją dėl naujų architektūros doktorantūros formų 1993 m. iniciavo Christopher Frayling, išskirdamas 3 mokslinių tyrimų kategorijas meno ir dizaino srityse: 1) meno ir dizaino tyrimus, 2) tyrimus per meną ir dizainą bei 3) tyrimus menui ir dizainui (Frayling 1993). Kategorijos, nurodančios neverbalinę praktinę ir konceptualią tyrimų kryptį, išjudino tradicinės mokslinės metodologijos ribas. Prielaidas meno doktorantūros formai atsirasti pagrindė doktorantūros sampratos Europoje plėtotės tendencijos, doktorantūros priskyrimas trečiajai studijų pakopai, išryškinęs teorinės ir praktinės (mokslinės ir kūrybinės) veiklos santykio pirmųjų dviejų ir trečiosios pakopos studijose skirtumus bei architektūrologijos, nutolusios nuo praktinių profesinių reikiųjų, akademiškumas. Bene didžiausia meno (profesinės) doktorantūros programų įvairovė ir patirtimi pasižymi Didžioji Britanija; taip pat jos įsteigtos Skandinavijos šalyse, Belgijoje, Olandijoje ir kai kuriose kitose Europos šalyse. Meno doktorantūra siejama su originalumu, kūrybiškumu, inovacijomis; meninio tyrimo tikslas – spręsti problemas per kūrybinį procesą, ne aprašant esamybę, kaip mokslinio tyrimo atveju, o ją keičiant: pateikiant, pritaikant ir patvirtinant kūrybinio darbo rezultatus naujiems projektavimo veiksmams, artefaktams ar metodams sukurti. Tiek mokslo, tiek meno akademiinių tyrimų metodams ir rezultatams taikomi tie patys kriterijai: disciplinos papildymas naujomis originaliomis žiniomis, kritiškas mokslinių metodų taikymas, disertacijos gynimas prieš ekspertų komisiją (Dunin-Woyseth 2005; Biggs, Buchler 2008; Dunin-Woyseth, Nilsson 2011). Su tradicine mokslo doktorantūra ją sieja eiga nuo problemos iki skelbiamo rezultato: klausimai, metodai, kontekstas ir rezultatas (Evaluation ... 2006), įgyjamos žinios ir gebėjimai; skiriasi metodiniai principai, priemonės, mąstymo pobūdis. Mokslo doktorantūros tyrimas reikalauja iš humanitarinių mokslų perimto kritinio mąstymo, analitinio, loginio, žinių įsisavinimu pagrįsto požiūrio; meno doktorantūros tyrimas – iš kūrybinių disciplinų perimto kūrybinio mąstymo, konceptualaus, jausminio, generatyvinio žinias kuriančio požiūrio. Taip pat būtina meno doktorantūros tyrimą skirti nuo kasdienės architektūrinio projektavimo veiklos – tyrimo produktas pasižymi inovatyvumu ir konceptualumu, informacijos ir idėjų kūrimu, rezultato gilumu ir kokybe, nauju problemų sprendimų matymu; tyrimas daugiau paremtas išreikštomis žiniomis (*explicit knowledge*), o projektavimo veikla – profesine žinija, įgyta per patirtį, kurios pagrindą sudaro neišreikštos žinios (*tacit knowledge*) (Friedman 2008; Jenkins *et al.* 2004).

Besikeičiančios architektūros doktorantūros strategijos ir formos tiesiogiai susijusios su įsivyravusio architektūros aukštojo mokslo akademiškumo neatitiktimi dinamiškos laiko dvasios reikalavimams, skirtiems inovatyviai ir informuotai kūrybinei profesijai ugdyti, mat savo veiklos lauką išlaikys tik tokia profesija, kuri remsis kitų sričių kompetencija ir profesionalumu žiniomis grįstoje visuomenėje (Evaluation ... 2006: 17). Šiame kontekste architektūros tyrėjui skiriamas inovatyvių architektūrinių žinių ir patirčių (idėjų, formų, medžiagų, technologine pažanga grįstos praktikos lygmenimis) generatoriaus vaidmuo. Visgi reikia pripažinti, kad architektūros mokyklose, tarp jų ir tose, kur vykdoma ir doktorantūra, atliekami moksliniai tyrimai nepakankamai orientuoti į inovacijas ir didžioji dauguma inovatyvių eksperimentinių architektūros tyrimų rezultatų gimsta už aukštųjų mokyklų ribų. Amžių sandūroje išaugo naujas praktikos tyrimų reiškinys, kai architektai ir architektūrinio projektavimo firmos, tokie kaip S. Boeri, OMA, R. Bunschoten, MVRDV, FOA, *Renzo Piano Building Workshop*, *Ove Arup and Partners* ir kiti, ėmėsi kurti projektavimo inovacijas sistemiskai tirdami šiuolaikinius miestus, architektūros tvarumą, medžiagas ar statinių sistemas naudodamiesi naujomis technologijomis ir gilindamiesi daugiau į konkrečias situacijas nei universaliai (Dunin-Woyseth, Nilsson 2011; Weiner 2007: 272). Kitas aptariamos problemos aspektas yra profesijos ir akademinio mokslinių, taip pat ir doktorantūros, tyrimų nutolimas. Jei mokslinio darbo kokybė įvertinama akademinio aspektu, jo aktualumą lemia sąveika su praktika. Na o akademiniai moksliniai tyrimai nepakankamai nukreipti į profesines problemas ir reikmes, jų rezultatai tikslinės profesinės grupės neretai net nepasiekia; architektai praktikai menkai dalyvauja keldami architektūros tyrimų temas ir problemas, konsultuodami ar dalyvaudami juose (Jenkins *et al.* 2004: 11–12; Evaluation ... 2006: 29–30). Dėl architektūros žinijos sudėties – iš akademinės mokslinės ir profesinės praktinės – žinių tėkmė nėra nukreipta viena kryptimi iš akademinio pasaulio į profesinį, o turėtų tekėti abejomis kryptimis efektyviai informacijos kaitai ir grįžtamiesiems mainams užtikrinti (Jenkins 2008; Heylighen *et al.* 2007). Be glaudaus akademinės ir profesinės veiklos sąryšio naujų akademinio žinių kūrimas tampa neefektyvus. Dėl to Didžiojoje Britanijoje persiorientuojama į finansavimą tik tų architektūros mokslinių tyrimų, kuriuose nagrinėjamos realios aktualios problemos ir kurių poveikis orientuotas į tikslines sritis už akademinio pasaulio ribų.

Kalbant apie architektūros doktorantūros tyrimų problematiką, daug diskutuojama dėl architektūros mokslinių tyrimų objekto pločio ne tik akademinio

mokslinių tyrimų sąveikos su profesine praktika bei tyrimo būdų ir rezultatų pavidalų gausėjimo kontekste, bet ir identifikuojant architektūros disciplinos ribas sąveikos su gretimomis disciplinomis kontekste: menotyra ir humanitariniais mokslais; sociologija ir nekilnojamo turto valdymu; technologijomis, aplinkos ir statybų inžinerija bei medžiagų mokslu. Tyrimai disciplinų paribiuose veda į augantį tarpdalykiškumą, naujų tyrimo formų paiešką ir sudaro sąlygas inovatyvioms konceptualioms išvalgoms, vizionieriškumui ir principiniam ateities formavimui (Jenkins *et al.* 2004: 5, 18–19; Weiner 2007; Dunin-Woyseth, Nilsson 2011: 82–84, EAAE 2012).

Aptartos pagrindinės tarptautinės architektūros doktorantūros sampratos ir formų kaitos tendencijos yra ypač aktualios VGTU Architektūros fakultete vykdomoms doktorantūros studijoms ir brėžia gaires tolesnei jų raidai. Nekvestionuojant aukštos doktorantūros mokslo darbų kokybės, VGTU Architektūros fakultete, kaip ir daugelyje kitų Europos aukštųjų architektūros mokyklų, tęsiamas „saugus“ humanitarine tradicija grįstas mokslo doktorantūros kelias. Didžiausią mokslo daktarų ugdymo patirtį Lietuvoje turinčiai aukštajai architektūros mokyklai bręsta savalaikis meno doktorantūros studijų programos įdiegimas. Greta humanitarine tradicija grįsto savo pobūdžiu kritinio, analitinio ir istorinio mokslinio tyrimo, nagrinėjančio architektūrinės veiklos artefaktus, atsirastų ir kūrybinės veiklos proceso tyrimai, įgaunantys įvairesnius nei vien tekstinius pavidalus ir kreipiantys link glaudesnio santykio su profesine praktika. Meno ir mokslo doktorantūrų studijos fakultete žymiai praplėstų tyrimų objekto aprėptį išeinant iš humanitarinių mokslų menotyros krypties koduojamų ribų. Tikėtina, kad konceptualūs iššūkiai ir dinamiškos strateginės permainos tarptautiniame kontekste paskatins doktorantūros studijose VGTU Architektūros fakultete kryptingiau siekti kurti praktinei veiklai aktualias inovacijas ir konstruoti ateities perspektyvas, taip pat siekti glaudesnės sąveikos, abipusės komunikacijos tiek su profesine bendruomene, tiek su gretimomis mokslo disciplinomis bei naujų platesnės aprėpties išvalgų tyrimais disciplinos paribiuose.

Apibendrinimas

Architektūros mokslo daktarų rengimo procesas Lietuvoje patyrė daug permainų dėl politinių, teisinių ir kitokių priežasčių. Priklausomai nuo to, ar Lietuvos mokslo ir studijų institucijos turėjo teises priimti į aspirantūrą ir ginti disertacijas mokslų kandidato laipsniui įgyti, tarybinės Lietuvos architektai nuo 1951 m. architektūros mokslų kandidato disertacijas rengė ir

gynė kitų TSRS respublikų mokslo ir studijų įstaigose. 7-ajame dešimtmetyje iki 8-ojo dešimtmečio vidurio architektūros aspirantūra ir disertacijų gynimas koncentravosi Lietuvoje, KPI-VISI ir LSAMTI, o nuo 1976 m. Lietuvos architektai disertacijas galėjo ginti tik centriniuose TSRS mokslo institutuose po aspirantūros juose arba VISI ir LSAMTI. Apgintų disertacijų kiekis susijęs su galimybe apginti mokslo darbą Lietuvoje daug labiau nei su mokslo darbus rengiančių aspirantų skaičiumi. Nepriklausomybės laikotarpiu, po nerezultatyvių doktorantūros pirmųjų permainų metų, įsivyravo tolygus sėkmingas mokslo daktarų rengimo procesas. VGTU Architektūros fakultete doktorantūra vykdoma jau pusšimtis metų, per tą laiką čia išugdyta daugiausia architektūros srities mokslų daktarų Lietuvoje.

Tarybiniu laikotarpiu architektūros mokslas valstybiniame mokslo darbuotojų specializacijų klasifikatoriuje buvo apibrėžtas kaip autonomiška mokslo sritis, turinti 4 kryptis. Šis Europos šalių kontekste unikalus architektūros mokslo išskyrimas padėjo suformuoti architektūros disciplinos identitetą, aprėpti, nurodyti tyrimų kryptis, metodus ir problematiką ir tai išgrynino to meto architektūros mokslų kandidatų darbų tapatumą. Tarptautiniame kontekste ir raidoje tarybinių metų disertacijos išsiskiria tyrimų monodiscipliniškumu ir siaura specializacija, empiriškumu (teorinių darbų kaip ir nebuvo), sąsaja su praktine žinią, tyrimo objekto apibrėžimu tipologiniu aspektu, teritorijų planavimo ir urbanistikos problematikos tyrimų gausa. Nuo 1998 m. architektūrologija priklauso humanitariniams mokslams, menotyros krypčiai, skulptūros ir architektūros šakai. Naujoji mokslo klasifikacija išskaidė mokslinius tyrimus, sietinus su tradiciškai susiklosčiusia plačiąja architektūros samprata, į skirtingus mokslus ir kryptis. Reikia pripažinti, kad architektūros kaip humanitarinio menotyros mokslo traktuotė, kuriai būdinga tradicinė teorinės disciplinos sudėtis – istorija, teorija ir kritika, – neskatina į ateitį nukreiptų inovacijų kūrimo, sąveikos su profesine veikla ir aktualių praktinių problemų nagrinėjimo. VGTU Architektūros fakultete rengiamos menotyros krypties daktaro disertacijos pasižymi savita architektūrologine refleksija per glaudesnę sąveiką su kitomis humanitarinėmis disciplinomis, tyrimų vystymu fundamentalių žinių paieškos kryptimis klasikiniiais metodologiniais principais, kompleksišku tyrimu, įtraukiant tarpdalykinius kontekstus. Architektūros mokslinių tyrimų ir disertacijų pobūdžio kaita nuo praktinių taikomųjų link teorinių fundamentinių būdinga ir kitų Europos šalių raidai.

Pastaraisiais metais vyksta ryškūs doktorantūros sampratos pokyčiai. Doktorantūra kaip elitinis asmeninis intelektualinis lavinimasis keičiasi į įvairialypį ge-

bėjimų atlikti mokslinius tyrimus plačiau nei vien specializuotoje srityje ugdymą, tam teikiamas strateginis vaidmuo kuriant Europos žinių visuomenę. Prioritetai tyrėjų gebėjimui judėti tarp disciplinų, inovacijų kūrimui, sąveikai su praktine veikla inicijuoja įvairesnes doktorantūros formas plečiant tyrimo objekto aprėptį. Visgi esama VGTU Architektūros fakultete vykdomų humanitarinių mokslų menotyros krypties doktorantūros studijų situacija nėra palanki adaptuoti naujas dinamiškas architektūros doktorantūros, kurioje kertasi nauji požiūriai tiek architektūros mokslo, tiek doktorantūros studijų srityse, tendencijas. Pažangai palankesnę terpę VGTU Architektūros fakultete galėtų lemti tiek išoriniai veiksniai (tokie kaip tarpsritinių ir tarpkryptinių mokslų ryšių, leidžiančių sutelkti į atskirą junginį architektūros srities sudėtinės dalis, įteisinimas ar idealiu atveju architektūros mokslo autonomijos įtvirtinimas valstybiniame mokslo klasifikatoriuje), tiek vidiniai (meno doktorantūros programos įdiegimas; prioritetai inovatyviems ir į ateities perspektyvas orientuotiems tyrimams, disciplinos paribių įtraukimas į tyrimų objektą ir sąveika su profesine praktika rengiant mokslo disertacijas).

Literatūra

- Abramauskas, S. 1974. Iš architektūros dėstymo Lietuvoje istorijos, *Architektūra ir miestų statyba* 3: 65–90.
- Biggs, M. A. R.; Buchler, D. 2008. Architectural practice and academic research, *Nordic Journal of Architectural Research* 20(1): 83–94.
- Dėl aukštųjų mokyklų aspirantūros veiklos ir mokslininkų augimo 1972 m. rezultatų*. LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos kolegijos nutarimas, 1973 m. vasario mėn. VGTU archyvas, byla „Susirašinėjimas su Maskva, 1973 m.“ Apyrašas Nr. 1, 186 byla.
- Dėl doktorantūros steigimo mokslo ir studijų institucijose*. 1992. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1992 m. spalio 7 d. Nr. 739.
- Dėl doktorantūros teisės suteikimo mokslo ir studijų institucijoms*. 2003. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d. nutarimas Nr. 926.
- Dėl doktorantūros teisės suteikimo*. 2011. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2011 m. birželio 8 d. Nr. V-1019.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 14 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl doktorantūros steigimo ir daktaro mokslo laipsnių teikimo mokslo ir studijų institucijose“ dalinio pakeitimo*. 1999. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1999 m. gegužės 11 d. Nr. 562.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d. nutarimo nr. 926 „Dėl doktorantūros teisės suteikimo mokslo ir studijų institucijoms“ pakeitimo*. 2004. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2004 m. spalio 13 d. Nr. 1285.
- Dėl mokslo ir studijų institucijų, kurioms suteikiama teisė teikti daktaro mokslo laipsnį, sąrašo dalinio pakeitimo*. 1993. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1993 m. kovo 17 d. Nr. 175.

- Dėl mokslo krypčių patvirtinimo*. 2012. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas 2012 m. spalio 16 d. Nr. V-1457.
- Dėl mokslo sričių, krypčių ir šakų klasifikacijos*. 1998. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas 1998 m. sausio 9 d. Nr. 30.
- Dėl švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymo Nr. V-1019 „Dėl doktorantūros teisės suteikimo“ pakeitimo*. 2011. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2011 m. birželio 21 d. Nr. V-1124.
- Dunin-Woyseth, H. 2005. The “thinkable” and the “unthinkable” doctorates. Three perspectives on doctoral scholarship in architecture, *Research Magazine* no. 7. Oslo: AHO Oslo School of Architecture and Design, 149–173.
- Dunin-Woyseth, H.; Nilsson, F. 2011. Building (Trans) Disciplinary Architectural Research – Introducing Mode 1 and Mode 2 to Design Practitioners. Transdisciplinary Knowledge Production in Architecture and Urbanism, *Urban and Landscape Perspectives* 11: 79–96.
- EAAE Charter on Architectural Research. Approved by the EAAE General Assembly, Chania, 03 09 2012 [online], [cited 31 May 2013]. Available from Internet: <http://reseaerch.wikidot.com/charter>
- Evaluation of Swedish Architectural Research 1995–2005*. 2006. Stockholm: The Swedish Research Council for Environment, Agrucultural Sciences and Spatial Planning.
- Frayling, Chr. 1993/4. Research in Art and Design, *Royal College of Art Research Papers* 1(1). London: Royal College of Art, 1–5.
- Friedman, K. 2008. Research into, by and for design, *Journal of Visual Arts Practice* 7(2): 153–160. http://dx.doi.org/10.1386/jvap.7.2.153_1
- Heylighen, A.; Martin, W. M.; Cavallin, H. 2007. From Practice to PhD, in K. Wingert-Playdon, H. Neuckermans (Eds.). *Emerging Research+Design: ARCC/EAAE Conference Proceedings*, Philadelphia, PA, USA. 31 May - 4 June 2006, 266–277.
- Yankovskaya, Y. 2013. Architectural theory in Russia: holding on the past or looking to the future?, in *Proceedings of the Latvia University of Agriculture, Landscape Architecture and Art* 2(2): 50–58.
- Jenkins, P.; Forsyth, L.; Smith, H. 2004. *Balancing three dimensions in architectural research: depth, breadth and length. An institutional analysis of research in architecture in the UK higher education sector*. Edinburgh: Edinburgh College of Art, School of Architecture.
- Jenkins, P. 2008. Research and knowledge development in architecture: reflections on academic, professional and wider social approaches, in A. K. Gelting, E. Harder (Eds.). *Architectural research in the digital world. Changes of Paradigms in the Basic Understanding of Architectural Research*, 2: ARCC/EAAE Conference Proceedings, June 25–28, 2008, Copenhagen, Denmark, 255–267.
- Kosenkova, I. L.; Samokhina, T. N. 2007. Akademicheskie nauka i obrazovanie v istorii covetskoj arkhitektury (1933–1963), *Rossijskaia akademiia arkhitektury i stroitelnykh nauk. Albom tvorcheskikh rabot chlenov akademii i sovetnikov 2001–2006, posviashchennyj 15-letiiu RAASN* [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gegužės 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.niitag.ru/info/doc/788>
- Kriščiūnas, K.; Staniškis, J. K.; Tričys, V. 2008. *Mokslinė veikla: šiuolaikinės tendencijos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 463 p.
- Lietuvos mokslininkų (registruojamų pagal išduotus mokslo laipsnių diplomus) sąrašas. Duomenų bazių sistema „Lietuvos mokslo potencialas“ [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gegužės 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mokslas.mii.lt/mokslas/SRITYS/00.php?&sritis=H>
- Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas. 2000 m. kovo 21 d. Nr. VIII-1586.
- Nomenklatura spetsialnostej nauchnykh rabotnikov (Klassifikator VAK) [interaktyvus], [žiūrėta 2013 d. gegužės 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://lib.sportedu.ru/VAK.idc>
- Park, Chr. 2005. New Variant PhD: the changing nature of the doctorate in the UK, *Journal of Higher Education Policy and Management* 27(2): 189–207. <http://dx.doi.org/10.1080/13600800500120068>
- Petrauskienė, Z.; Valentėlienė, P. 1971. *Lietuvos TSR mokslininkų disertacijos 1945–1968: bibliografija*. Vilnius: LMA CB. 490 p.
- Railienė, B.; Vanagaitė, V.; Drobenka, S.; Pukėnienė, R.; Sasnauskaitė, G. 2010. *Lietuvos mokslininkų disertacijos 1969–1979. Bibliografijos rodyklė*. Vilnius: LMA VB.
- Realising the European Higher Education Area: Communique of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003* [online], [cited 31 May 2013]. Available from Internet: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/030919Berlin_Communique.PDF
- Shared 'Dublin' descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards*. A report from a Joint Quality Initiative informal group, 18 October, 2004 [online], [cited 31 May 2013]. Available from Internet: http://www.nvaoo.net/page/downloads/Dublin_Descriptors.pdf
- Šešelgis, K. 2000. *Gyvenimas. Mokslo darbai*. Vilnius: Technika. 280 p.
- Vektaris, B. 2003. Architektūros ir statybos instituto vaidmuo rengiant mokslininkus ir kuriant technologijas, iš *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje: mokslo istorikų konferencijos, įvykusios Vilniuje 2003 m. rugsėjo 17–18 d., pranešimai*. Vilnius: Technika, 30–35.
- Weiner, F. H. 2007. The Emergence of Research and the Decline of Search in Architectural Education and Practice, in K. Wingert-Playdon, H. Neuckermans (Eds.). *Emerging Research+Design: ARCC/EAAE Conference Proceedings*, Philadelphia, 31 May - 4 June, 2006, PA, USA, 266–276.
- Ziberkas, L. 1998. Iš architektų rengimo XX amžiaus Lietuvoje istorijos, *Urbanistika ir architektūra* 22(1): 11–19.

DOCTORATE AT THE FACULTY OF ARCHITECTURE OF VGTU: DEVELOPMENT AND TENDENCIES OF EVOLUTION IN THE EUROPEAN CONTEXT

E. Navickienė

Abstract. The article deals with doctoral dissertations prepared and defended at the Faculty of Architecture at current Vilnius Gediminas Technical University in spite of changes of its institutional subordination. It deepens into fields of scientific research investigated during doctoral studies that are considered an important part of research in architecture. The tendencies of evolution of doctorate at the Faculty of Architecture of VGTU are contextualised in architectural research and doctoral studies in architectural research and education institutions both in Lithuania and abroad.

During the Soviet times, Lithuanian architects had a possibility to prepare and defend dissertations for a scientific degree of candidate of architectural sciences either at the Faculty of Architecture at Kaunas Polytechnic Institute (afterwards – at Vilnius Engineering Building Institute) or at institutions of architectural research and education in the Soviet Union, outside Lithuania, depending if Lithuanian institutions had the right to educate the aspirants for scientific degree and the right to defend their dissertations. It mostly influenced the dynamics of scientific degrees obtained (see Fig. 1). Architecture was defined as an autonomous research field under the Soviet classification and it helped to shape the identity of the discipline: its width, specific methods and questions. Architectural dissertations of Soviet times were rigorously specialised and empiric, closely connected with practice, deepening into urban issues more than architectural ones (see Fig. 2). Since 1998, architecture loses its integrity and becomes a subfield of Art Critics in Humanities. Since then doctoral dissertations defended at the Faculty of Architecture of VGTU investigate architectural history, theory and critics according traditional methodologies of humanities including interdisciplinary contexts; fundamental academic research dominates.

Recent international dynamic changes in both doctoral studies and architectural research directs for the impact of research beyond academia generating more efficient contribution to architectural research and innovation related to ideas, forms, techniques, materials and practices based upon technological advances for the so-called society of knowledge; one of the means is creating various forms of doctorates. Nevertheless, the present situation of doctorate at the Faculty of Architecture of VGTU is not supportive for tuning to new tendencies – revision of national classification of research towards integrity of architecture field, and also introduction of a program of research by design, priorities for innovative, practice-embedded, interdisciplinary, future-oriented research in doctorate at the school might create much more positive medium for the progress.

Keywords: PhD in architecture; scientific degree of candidate of architectural sciences; architectural research; doctoral dissertation; Faculty of Architecture, VGTU.

Reference to this paper should be made as follows: Navickienė, E. 2013. Doctorate at the Faculty of Architecture, VGTU: development and tendencies of evolution in the European context, *Journal of Architecture and Urbanism* 37(4): 279–291.

EGLE NAVICKIENĖ

Doctor of Humanities (VGTU, 2004), Assoc. Prof, Department of Architecture, Vice-Dean for Research, Vilnius Gediminas Technical University, Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: egle.navickiene@vgtu.lt

Research fields: new architecture in a historic environment, protection of urban heritage, architectural composition, research in architecture. Publications: author of a monography “New Architecture in a Historic Environment: Experience of Design Practice” and numerous scientific and professional publications. Teaching: architectural design, architectural composition, architecture in the context.